

ONDERWIJSBEHOEFTE TIJDENS GROEPSVORMING

ALLE KLASSEN GELUKKIG ZIEN!

Het is bijna zomer en na de vakantie komt iedereen weer terug op school. Voor kinderen en leerkrachten voelt het toch weer als een nieuwe start. In deze 'nieuwe' groep start het proces van groepsvorming weer: Wat kan wel, wat kan niet en wanneer hoor je erbij? Groepsvorming is een heel natuurlijk en onvermijdelijk proces. Groepen maken altijd de verschillende fasen van groepsvorming door. Maar er is goed nieuws: Als leerkracht heb jij de kans om het groepsproces positief te beïnvloeden!*

Binnen het groepsproces is het belangrijk om je bewust te zijn van dat wat jouw leerlingen nodig hebben om zich optimaal te ontplooien. Het zich veilig voelen binnen een groep, controle hebben, het zich geaccepteerd voelen en erbij horen voelen, het ontvangen van respect, waardering en ervaren van affectie; dit zijn de basisbehoeften en voorwaarden om tot leren te komen, zoals Maslow en Gielis en collega's die hebben omschreven. Voor je aan de slag kunt met de behoeften van jouw groep is het belangrijk om jouw groep in beeld te hebben, zodat je weet in welke fase van groepsvorming jouw groep zich bevindt en je in kunt spelen op de onderliggende behoeften binnen deze fase.

Wil je weten hoe je dit kunt doen, of meer informatie over groepsvorming, bekijk dan de E-learning Groepsvorming in onze [ZIEN Academy](#).

Welke behoeften staan dan centraal per fase? Wat is het doel van de verschillende fasen? Dat lees je hieronder.

Fase van groepsvorming	Doel	Welke behoeften staan centraal?
Oriëntatiefase	Elkaar (weer) ontmoeten en kennismaken.	Door sturing te geven aan het groepsproces start je meteen met het tegemoet komen aan de behoeften naar veiligheid en orde. Daarnaast staan inclusie (bij de groep kunnen horen) en sociale acceptatie centraal.
Normeringsfase	Groepsdoelen en normen opstellen. Gedragsverwachtingen expliciteren.	In deze fase, die vaak meteen vanaf de ontmoeting ook aan de orde is, begin je als leerkracht direct met het tegemoet komen aan veiligheid en orde. Daarnaast zal inclusie nog centraal staan, want leerlingen willen erbij horen.
Presentatiefase (Stormingsfase)	Leren reageren op het ongewenste gedrag van anderen.	Je zult merken dat wanneer er voldoende veiligheid wordt ervaren, leerlingen zichzelf meer willen profileren. Zij willen sociale waardering en respect ontvangen. Dit zullen leerlingen mede gaan doen door zelf ook controle uit te oefenen op klasgenoten. Dit betekent dat jij alert blijft op de veiligheid.
Prestatiefase	Zichzelf binnen een veilige omgeving ontwikkelen op elk gebied.	De leerlingen voelen zich veilig. Ze hebben hun plekje veroverd. Er is sprake van inclusie en sociale acceptatie. Behoeftes aan affectie, sociale waardering en respect staan centraal.
Evaluatiefase	Voorbereiden op het naderende afscheid.	Behoeften aan veiligheid en controle komen weer op de voorgrond te staan. Deze fase brengt gevoelens van onzekerheid met zich mee.

* Het valt je wellicht op dat in de tabel hierboven de normeringsfase voor de presentatiefase te zien is. Dit heeft ermee te maken, dat jij als leerkracht direct het normeringsproces op gang brengt binnen de groep. Hierdoor volgt de stormingsfase na de normeringsfase. Jouw positieve invloed zit in het tijdig starten van normeren en het vergroten van de kans op positieve groepsnormen.

ORIËNTATIEFASE

Voor leerlingen is de oriëntatiefase zeer intensief. Alle leerlingen zijn vooral op school om elkaar te ontmoeten en om een inschatting te maken van daar waar ze staan ten opzichte van anderen. De groep is als het ware in verwarring, maar dit duurt maar even. De behoefte naar inclusie (erbij willen horen) staat voor de leerlingen centraal. Hierbij is een gevoel van veiligheid voorwaardelijk. Het is dus belangrijk om op zoek te gaan naar elkaars overeenkomsten, het is **leuk** om elkaar te leren kennen! Groepsactiviteiten in deze fasen zijn gericht op gezamenlijke succeservaringen.

Acties die je kan inzetten in de oriëntatiefase:

- Maak dagelijks tijd voor een persoonlijke ontmoeting, waarbij het maken van oogcontact van belang is. Denk na over hoe jij op een voor jou prettige manier je leerlingen persoonlijk zou kunnen ontmoeten? Het doel is dat jij uitstraalt dat elke leerling erbij hoort.
- Stel jezelf voor aan de leerlingen en laat de leerlingen vragen aan jou stellen.
- Organiseer een voorstelronde, waarbij iedereen iets over zichzelf mag vertellen.

Groepsactiviteit: Zoek iemand die...

Kom in de 1e of 2e week terug op de voorstelronde en ga opzoek naar elkaars overeenkomsten. Benoem feiten uit de voorstelronde of vanuit eigen kennis en laat kinderen op zoek gaan naar overeenkomsten.

Alle leerlingen lopen door de klas. Op het signaal van de leerkracht zoekt de leerlingen een andere leerling op die bijvoorbeeld dezelfde hobby heeft, dezelfde sport speelt of een andere interesse deelt.

Groepsactiviteit: IK, JIJ, WIJ (vanaf groep 3)

Doel: De leerlingen kijken naar overeenkomsten met andere leerlingen.

Benodigdheden: Naamkaartjes van alle leerlingen, een doos.

Tijdsduur: Ongeveer 10 minuten.

Vorbereiding: Geen.

Spel: Er worden steeds 2 namen uit de doos getrokken. Zo worden koppels gevormd. De koppels proberen vervolgens om zoveel mogelijk overeenkomsten te vinden. Ze kunnen deze overeenkomsten opschrijven, maar ook tekenen of onthouden wanneer opschrijven nog lastig voor de leerlingen is. Het koppel dat de meeste overeenkomsten weet te vinden, heeft gewonnen.

- Je maakt een start met het bespreken van de **waarden** die jullie willen naleven. Deel ook jouw eigen waarden met je leerlingen. Denk aan de waarden Samen, Plezier, Veiligheid, Vertrouwen, etc.

Groepsactiviteit: Samen dromen

Kies een 10-tal waarden uit die jij als leerkracht belangrijk vindt voor jouw groep. Maak drietallen en laat elk drietal 3 waarden kiezen. Geef elk groepje de ruimte om hun keuze te onderbouwen in de vorm van een presentatie. De drie meest gekozen waarden komen centraal te staan.

Vragen ter ondersteuning: Hoe ziet een ideale klas eruit? Wat willen wij met elkaar bereiken?

Wanneer voelen wij ons prettig in de klas? Hoe willen wij als groep met elkaar omgaan. Hoe willen wij als groep zijn? Wat willen wij uitdragen?

Kans in deze fase: Werken aan relatie is ieder kind ZIEN.

Wat is je aan signalen opgevallen bij de ontmoeting van je kinderen? Zag je een sombere leerling? Deze leerling heeft wel wat extra positieve aandacht van je nodig. Kwam een leerling gehaast binnen? Vraag even na wat er aan de hand is, etc. Dit geeft je de rest van de dag een voorsprong.

Wil je meer weten over wat jij kunt doen als leerkracht in de oriëntatiefase? Bekijk dan de E-learning Groepsvorming in onze [ZIEN Academy](#).

NORMERINGSFASE

Je hebt bewust ingezet op de manier waarop de leerlingen in jouw klas met elkaar omgaan. Naast de opgelegde regels, merk je dat leerlingen geschreven én ongeschreven regels hanteren in de omgang met elkaar. Leerlingen houden elkaar aan de regels en reageren op elkaar wanneer iemand zich niet aan de regels houdt. Op deze manier werken de leerlingen immers samen aan hun behoefte naar orde en veiligheid. De groepsactiviteiten in deze fase zijn gericht op het vinden van de juiste communicatie, wederzijds vertrouwen en afstemming over afspraken.

Acties die je in kan zetten als leerkracht:

- Start bij het in beeld brengen van je eigen waarden en normen.

Groepsactiviteit: Ken jezelf!

Sluit aan bij de waarden die jullie samen gekozen hebben. Hoe zien deze waarden er voor jou uit? Wat vind jij als leerkracht belangrijk in de omgang met elkaar? Wat vind jij al leerkracht belangrijk in het leren? Wat vind jij als leerkracht belangrijk in het contact tussen jou en de leerlingen en de sfeer in de groep? En welke gedragsregels horen er dan bij deze waarden (dus welke normen stel ik centraal?). Tip: zoek een collega op waarmee je dit samen bespreekt.

- Stel in de tweede week samen met de leerlingen op welke **normen** (regels en afspraken) horen bij de waarden die jullie samen hebben opgesteld. Stel een lijst samen met gedragsregels (maximaal drie regels/afspraken per waarde) en hang deze zichtbaar op in de klas.

Zo spreken **wij** het af in deze groep

- Oefen deze normen door ze na te spelen, zoals de afspraak: 'We lopen rustig op de gang' of 'We praten aardig over en tegen elkaar'.
- Inslijpen van de norm. Bij het inslijpen van de norm gaan je leerlingen de norm pas écht eigen maken. Het inslijpen duurt twee tot vier weken je pakt hierop terug in de volgende fasen als dit weer van toepassing is. Jij als leerkracht hebt de taak om elke dag ruimte te creëren voor momenten waarop met de norm geoefend kan worden. Dit kan in een les, maar ook in een vrij moment. Bespreek voor dit moment de norm nog eens en wees helder in je gedragsverwachting! Na het moment evalueer je met de leerlingen.
- Denk eraan: Het opvolgen van de regels moet voldoende belonend zijn. Geef dus directe feedback en beloning op gewenst gedrag. Een beloning is ook een mooi concreet compliment.

Groepsactiviteit: Krachten en doelen!

Bespreek wat al goed gaat (wat zijn onze krachten) en waar kunnen we als groep nog aan werken?

Stel samen met de leerlingen 3 gezamenlijke groepsdoelen op gericht op het leef- en/ of leerklimaat.

Hierbij staat de vraag centraal "Hoe willen wij met elkaar omgaan?" Het doel is om de betrokkenheid en inzet te vergroten. Tip: Beschrijf het gewenste gedrag dat jullie graag willen zien. Maak doelen klein en concreet, zoals bijvoorbeeld: "We stellen vragen, zodat we elkaar kunnen helpen" of "We zijn stil als de ander praat".

Stel elke week een van deze doelen centraal om zoals hierboven de normen in te slijpen, in te oefenen en gewenst gedrag belonen. Gebruik bijvoorbeeld een bonenpot en doe voor elk gewenst gedrag dat je ziet en benoemt (zowel individueel, tweetallen of groepjes) een boon in de pot. Als de pot voor de helft gevuld is, verdient de groep een beloning. Iedereen heeft immers bijgedragen aan het vullen van de pot.

Groepsactiviteit: Samen tekenen (vanaf groep 3)

Spel: Er wordt een onderwerp besproken waar over wordt getekend. De leerlingen tekenen op één papier tegelijkertijd met één potlood. Er mag niet gesproken worden tijdens het tekenen.

Reflectie: Nadat de leerlingen hebben getekend bespreek je hoe de samenwerking is verlopen. Hierbij kun je aan de volgende vragen denken: Hoe kun je zonder te praten hetzelfde doen? Neem jij de leiding of volg je? Met wie kun je dit soort opdrachten goed? Welke leerlingen proberen om non-verbaal afspraken te maken? De vragen zijn uiteraard afhankelijk van de leeftijd van de leerlingen.

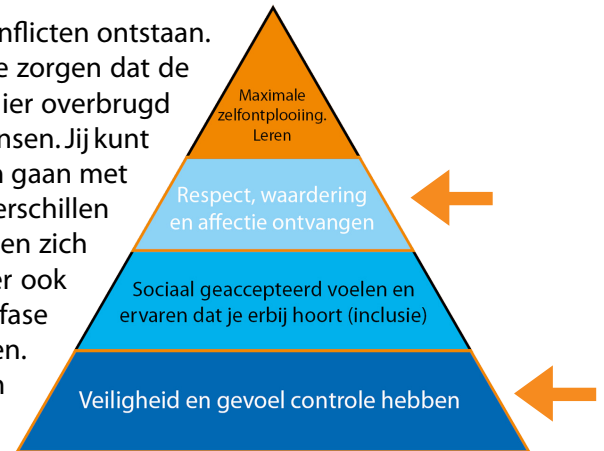
Wil je weten welke kansen er zijn in de normeringsfase? Bekijk dan de E-learning Groepsvorming in onze [ZIEN Academy](https://zienindeklas.nl).

PRESENTATIEFASE (STORMINGSFASE)

Deze fase staat ook bekend als de stormingsfase. Er zullen conflicten ontstaan. (Intensieve) begeleiding is daarom noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de tegenstellingen er mogen zijn en deze op een positieve manier overbrugd worden. Conflicten horen er nu eenmaal bij en het biedt ook kansen. Jij kunt de leerlingen in jouw groep namelijk leren hoe zij om kunnen gaan met conflicten. In deze fase valt het op dat er grote onderlinge verschillen zijn in het gedrag van de leerlingen. Waar een aantal leerlingen zich actief opstelt en regelmatig bij conflicten betrokken is, zijn er ook leerlingen die zich passief op zullen stellen. Doel van deze fase is de gestelde normen weten te hanteren en te ondersteunen. Groepsactiviteiten zijn in deze fase gericht op het oplossen van conflicten of problemen.

Acties die je in kan zetten als leerkracht:

- De gestelde normen weten te hanteren:
 - Ken jij jouw manier van conflicthantering? Kies een van de vijf stijlen, waar jij je in herkent: Vermijden, doordrukken, toegeven, zoeken naar compromis, samenwerken. Als je je verdiept in deze stijlen van conflicthantering, zal je ze ook gaan herkennen bij de leerlingen. Dit is waardevolle kennis.
 - Leerlingen in de klas zullen kijken naar populaire leerlingen. Deze leerlingen zullen invloed uitoefenen op jouw groep. Daarom is het belangrijk om de rollen in beeld te hebben. Stel een sociogram op.
 - Verwijs naar de samen opgestelde normen en doelen in de klas als leerlingen zich hier tijdelijk niet naar voegen. Sta zelf model voor het gewenste gedrag, leerlingen kijken naar **jou**!
- Conflicten tussen leerlingen begeleiden:
 - Zie de gebeurtenissen in de groep als logisch onderdeel van het groepsproces, erken dit proces en probeer niet emotioneel te reageren maar leg uit wat er gebeurt.

Conflicten horen erbij

- Als er een conflict is, is het niet mogelijk om deze onmiddellijk op te lossen. Wees je bewust van de stadia die je met je leerlingen moet doorlopen voordat ze kunnen bijdragen aan een oplossing!

1. Ventileren

De leerlingen zitten in hun piek van boosheid of verdriet. Geef ze ruimte om emoties eerst te uiten en hun verhaal te kunnen doen. Door de boosheid kunnen leerlingen hun verhaal ongenueanceerd vertellen, dat mag! Vat het daarna in jouw woorden samen.

2. Wederzijds begrip

Begrip tonen voor de ander is lastig vooral omdat leerlingen zich in de piek van hun emoties dan niet erkend voelen. Stel daarom concrete vragen: 'Begrijp je waarom dit voor hem of haar belangrijk is?', 'Kan je het gevoel van wel voorstellen?'

3. Verduidelijken

Leg de focus op 'waarom' ze iets zeggen in plaats van op 'wat' ze zeggen. Geef de belangen en behoeften van de leerlingen meer aandacht dan de standpunten, vat het verhaal samen en vraag expliciet of het verhaal klopt.

4. Werken aan een oplossing

Nadat de leerlingen zich gehoord en begrepen voelen kunnen jullie de volgende stap zetten.

Oplossen: Als de leerlingen het grotendeels eens zijn over het einddoel kan je samen kijken welke belemmeringen veranderd kunnen worden. Dit biedt aanwijzingen voor de oplossing.

Onderhandelen: Soms zal er tot een compromis gekomen moeten worden. Laat de leerlingen nadenken over wat voor hen het allerbelangrijkste is en laat ze dit aan elkaar vertellen. Laat ze eerst zelf tot een compromis komen als dit niet lukt kan jij als leerkracht of een ander kind het compromis geven.

Groepsactiviteit: De koffer (vanaf groep 1)

Doel: Leerlingen bedenken oplossingen voor problemen die ze in de klas tegen kunnen komen.

Benodigdheden: Koffer/kist/tas en voorwerpen (denk aan pleisters, lijm, touw, limonade, leesboek, papier, klok, enzovoort).

Spel: Je legt uit aan de klas dat je een koffer/kist/tas hebt met allerlei dingen waarmee je iemand mogelijk kunt helpen om een probleem op te lossen. Je vraagt de leerlingen welke voorwerpen zouden kunnen helpen bij een aantal problemen die je ze gaat voorleggen. De leerlingen mogen ook iets kiezen dat niet in de koffer zit.

Kies als leerkracht problemen die aansluiten bij je klas. Bijvoorbeeld: twee leerlingen hebben ruzie op het plein en ze zijn aan het vechten, een vriend voelt zich verdrietig, een kind in de klas wordt gepest, een kind in de klas is boos, een vriend is bang voor zijn spreekbeurt, enzovoort. Natuurlijk kun je ook de leerlingen vragen om een probleem te bedenken waar ze samen een oplossing voor hebben.

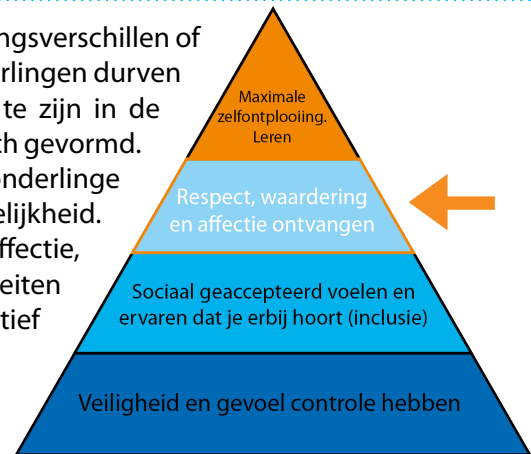
Wil je meer weten over hoe de rollen binnen jouw groep in deze fase verdeeld zijn en welke invloed je hierop kunt uitoefenen, bekijk dan de E-learning Groepsvorming in onze [ZIEN Academy](https://zienin.deklas.nl).

PRESTATIEFASE

Er zijn weinig schommelingen in gedrag. Er zijn wel eens meningsverschillen of conflicten, maar het lukt de groep om deze op te lossen. Je leerlingen durven hun kwaliteiten te laten zien, maar durven ook kwetsbaar te zijn in de groep. Eigenlijk lijkt alles soepel te verlopen. De groep heeft zich gevormd. De regels zijn duidelijk en worden weer nagevolgd en de onderlinge verhoudingen zijn bekend. Er is sprake van onderlinge afhankelijkheid. Ze moeten immers samen tot prestaties komen! Behoeft aan affectie, sociale waardering en respect staan centraal. Groepsactiviteiten zijn gericht op het bevorderen van samenwerking en coöperatief gedrag.

Acties die je in kan zetten als leerkracht:

- Zorg ervoor dat het groepsbelang centraal komt te staan. Samen bereik je meer dan alleen. Leer ze het volgende ontdekken:
 - Ik profiteer van de inzet van anderen in de klas.
 - Wij profiteren van de inzet van elkaar.
 - Samen bereiken we meer dan alleen.
 - Ik heb de ander nodig.
 - De groep heeft mij nodig.
- **Pas zoveel mogelijk coöperatieve werkvormen toe** om bovenstaande te bereiken en te werken aan de doelen.
- Benadruk het collectief belang door groepsdoelen te stellen. Wanneer je deze groepsdoelen al hebt vastgesteld in een eerdere fase van groepsvorming, is het van belang om deze doelen in deze fase te evalueren en waar nodig bij te stellen. Wanneer er sprake is van een groepsdoel zijn jouw leerlingen afhankelijk van elkaar om dit doel te bereiken. Je hebt elkaar nodig! Dit versterkt de verbinding tussen je leerlingen en zorgt voor een sterker groepsgevoel.
- Breng de onderlinge verschillen in beeld. Ga op zoek naar ieders talent en kijk daarbij hoe iedereen op zijn manier kan bijdragen aan het grote geheel.

Groepsactiviteit: Talent zichtbaar maken. Ter inspiratie!

Maak van een muur talentenmuur van de klas. Dit wordt een verzamelplek van alle talenten in de klas en zo worden deze zichtbaar voor iedereen. Geef alle kinderen ter inspiratie een lijst met daarop verschillende talenten/kwaliteiten. Zorg ervoor dat er op die lijst ook vrije ruimte is om zelf iets in te vullen. Laat de kinderen eerst zelf aankruisen waar ze goed in zijn en daag ze uit daarna hun ouders en bijv. een klasgenoot te vragen hetzelfde te doen. Sommige kinderen vinden het lastig om hun eigen talenten te zien en een ander vragen kan je helpen je eigen talenten te ontdekken.

Groepsactiviteit: De complimentenveer

Spel: Elke ochtend is de veer bij één van de leerlingen in het lade geplaatst. De locatie van de veer is geheim. Aan het begin van de dag mogen alle leerlingen controleren of zij de eigenaar van de veer zijn. Degene die de veer in zijn of haar lade heeft, probeert die dag zoveel mogelijk gemeente complimenten te geven aan andere leerlingen. Aan het eind van de dag proberen de leerlingen te raden wie de veer had.

Wil je meer weten over wat je met jouw groep kunt doen in de prestatiefase? Bekijk dan de E-learning Groepsvorming in onze [ZIEN Academy](#).

EVALUATIEFASE

Zoals je inmiddels weet, is het afscheid nemen voor de positieve groep het moeilijkst. Het afscheid nemen is dan namelijk het einde van een prettige tijd. Leerlingen kunnen daarom erg op zien tegen het afscheid. Ook wanneer dit afscheid alleen de zomervakantie is. Grofweg gaan leerlingen op twee manieren om met een afscheid. Fitten (ruzie maken om het afscheid makkelijker te maken) of klitten (juist de nabijheid extra opzoeken). Groepsactiviteiten in deze fase zijn gericht op evalueren en herinneren.

Acties die je in kan zetten als leerkracht:

- Zorg voor veiligheid door bestaande routines vast te houden.
- Bespreek het naderende afscheid. Door in gesprek te gaan met de leerlingen, laat je enerzijds merken dat je de onzekerheid en de gevoelens van de leerlingen hebt gezien. Je kunt hen helpen deze onder woorden te brengen en deze gevoelens onderkennen. Anderzijds biedt het de mogelijkheid om leerlingen gerust te stellen.

Groepsactiviteit: De realiteit bespreken

Je gaat de aankomende week een klassengesprek voeren met de leerlingen over het naderende afscheid. Hierbij bespreek je ook de signalen van 'fitten' of 'klitten' met je groepen bespreek je de emoties die bij een afscheid kunnen horen.

Vragen ter inspiratie:

- "Wat vinden jullie ervan dat jullie naar een andere school gaan?"
- "Wat vinden jullie ervan dat jullie elkaar in de zomervakantie niet zoveel zullen zien?"
- "Wat vinden jullie ervan dat jullie na de zomervakantie in groep ... zitten?"
- "Wat vinden jullie ervan dat jullie volgend jaar een andere meester of juf hebben?"
- "Welke oplossingen heb je of welke helpende zaken kun jij opschrijven die je helpen bij een fijn afscheid?"

- Evalueer de doelen die je hebt opgesteld met elkaar. Wanneer je doelen hebt gesteld met je klas, is het van belang deze doelen ook samen met jouw klas te evalueren. Een doel stellen zonder dit te evalueren is immers niet zo nuttig en blijft voor jezelf en voor leerlingen een 'los eindje'.
- Maak gezamenlijk een afscheidsritueel. Afscheidsrituelen zorgen ervoor dat leerlingen in staat zijn om op een veilige manier met de emoties om te gaan die gepaard gaan met een afscheid.
- Sta eens stil bij de volgende vragen:
 - Hoe zorg jij ervoor dat herinneringen worden gekoesterd?
 - Welke activiteiten doe jij al om de groep op een positieve manier afscheid te laten nemen?
- Het is belangrijk dat je leerlingen bewust maakt van overgangsmomenten en hen helpt om deze momenten vorm te geven. Dit zal ze later helpen bij afscheid of veranderingen.

Groepsactiviteit: Mooie momenten herinneren

Doel: Leerlingen herinneren zich mooie momenten.

Benodigdheden: Een dobbelsteen, 6 vragen.

Spel: Om de beurt rollen de leerlingen met de dobbelsteen. Het aantal ogen correspondeert met een vraag.

Bijvoorbeeld:

- 1: Wat was het leukste moment van dit jaar?
- 2: Heb jij dit jaar iets gedaan waar moed voor nodig was?
- 3: Waar ben jij trots op in dit jaar?
- 4: Als je één moment opnieuw zou mogen doen, welk moment is dit en waarom kies je hiervoor?
- 5: Op welke manier ben jij dit jaar veranderd?
- 6: Bedenk vijf woorden die goed bij dit jaar passen.

Wil je meer weten over wat jij als leerkracht voor jouw groep kunt betekenen in de evaluatiefase? Bekijk dan de E-learning Groepsvorming in onze [ZIEN Academy](#).

